بهتر ڪير؟

10-May-2023

هفتيوار سنتن ڀري اجتماع ۾ ٿيڻ وارو
سُنّتن ڀريو بيان

(For Islamic Sisters)

هرمبلغه بيان ڪرڻ کان پهريان گهٽ ۾ گهٽ تي پيرا پڙهي

اَلۡحَمۡدُ لِلّٰهِ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ وَ الصَّلٰوةُ وَ السَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الۡمُرۡسَلِيۡنَ

اَمَّا بَعۡدُ فَاَعُوۡذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيۡطٰنِ الرَّجِيۡمِ ؕ بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ؕ

اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيۡكَ يَا رَسُوۡلَ الله وَعَلٰى اٰلِكَ وَاَصۡحٰبِكَ يَا حَبِيۡبَ الله

اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيۡكَ يَا نَبِيَّ الله وَعَلٰى اٰلِكَ وَاَصۡحٰبِكَ يَا نُوۡرَ الله

بهتر ڪير؟

دُرود شريف جي فضيلت

حضرتِ حَفص بن عبدُالله رَحۡمَةُ اللهِ عَلَيۡه جو بيان آهي تہ مون اِمام اَلۡمُحَدِّثِين حضرتِ اَبُو زُرعَہ رَحۡمَةُ اللهِ عَلَيۡه کي سندن وَفات کان پوءِ خواب ۾ ڏٺو تہ هو پهرين آسمان تي ملائڪن کي نماز پڙهائي رهيا آهن. مون پڇا ڪئي: اي اَبُو زُرعَہ! اوهان کي اهو اِعزاز ۽ مرتبو ڪيئن مليو؟ انهن اِرشاد فرمايو: ”مون پنهنجي هٿ سان ڏهہ (10) لک حَديثون لکيون آهن ۽ مان هر حديث ۾ عَنِ النَّبِيِّ کان بعد دُرود پاڪ پڙهندو هئس ۽ نبي رَحمت، شفيعِ اُمّت صَلَّى اللهُ عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمانِ عاليشان آهي تہ جيڪو مُسَلمان هڪ ڀيرو مون تي دُرُود شريف موڪليندو آهي تہ الله پاڪ ان تي ڏهہ رَحمتون نازِل ڪندو آهي“.[1]

بیٹھتے اٹھتے جاگتے سوتے
ہو الٰہی مرا شعار درود

شہرِ یارِ رُسُل کی نذر کروں
سب درودوں کی تاجدار درود[2]

---

[1] ... تاريخ بغداد، جلد:10، صفحه:334 ملتقطًا۔

[2] ...ذوقِ نعت، صفحه:124۔

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب صَلَّى اللّٰهُ عَلٰى مُحَمَّد

بيان ٻڌڻ جون نِيّتون

حديثِ پاڪ ۾ آهي: اَلنِّيَّةُ الْحَسَنَةُ تُدْخِلُ صَاحِبَهَا الْجَنّةَ يعنيسچي نيت ٻانهي کي جنت ۾ داخل ڪري ڇڏيندي آهي.[(1)]

پياريون اسلامي ڀينرون! سٺين سٺين نيتن سان ثواب وڌي ويندو آهي. اچو! بيان ٻڌڻ کان پهريان سٺيون سٺيون نيتون ڪري ونون ٿيون، مثال طور نيت ڪريو! ❁ رضاءِ الٰهي جي لاءِ مڪمل بيان ٻڌنديس ❁ اَدَب سان ويهنديس ❁ بيان دروان سُستي کان بچنديس ❁ پنهنجي اِصلاح جي لاءِ بيان ٻُڌنديس ❁ جيڪو ٻُڌندس، اهو ٻين تائين پهچائڻ جي ڪوشش ڪنديس.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيب ! صَلَّى اللهُ عَلٰى مُحَمَّد

عزت جو معيار تقويٰ آهي

صحابي ابن صحابي **حضرت عبد الله بن عباس** رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ فرمائن ٿا: مڪي جي فتح واري ڏينهن الله پاڪ جي آخري نبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ پنهنجي مؤذن حضرت بلال رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ کي حڪم ڏنو ته اهو ڪعبي شريف جي ڇت تي بيهي ڪري آذان چئي، سو حضرت بلال رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ حڪم تي عمل ڪيو (حضرت بلال رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ حبشه سان تعلق رکندڙ هو سندن رنگ مبارڪ به گورو نه هو ۽ ڪين مڪي مڪرمه ۾ ئي ڪافي عرصو غلامي جي زندگي به گذاري چڪو هو)، تنهنڪري ڪين ڪعبي شريف جي ڇت تي بيهي ڪري آذان ڏيندي ڏسي ڪري مڪي پاڪ جي ڪجھ سردارن سندن متعلق نازيبا گفتگو ڪئي. هيڏي هي مڪي پاڪ جا سردار

[1]... مسند فِردَوس، جلد:4، صفحه:305، حديث:6895.

نازيبا گفتگو ڪري رهيا هئا، هوڏانهن حضرت جبريلِ اَمين عَلَيْهِ السَّلَام بارگاهِ رسالت ۾ حاضر ٿيا ۽ الله پاڪ جي آخري نبي، رسولِ هاشمي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ کي ان جي خبر ڏني، رسولِ اڪرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ انهن سيني کي گهرائي ورتو ۽ پڇيو: ڇا توهان بلال جي باري ۾ اهڙيون اهڙيون ڳالهيون ڪيون آهن. انهن سيني اقرار ڪيو ته هائو! اسان اهي ڳالهيون ڪيون آهن. ان موقعي تي سيپاري: 26، سورت حجرات جي هيءَ آيت مبارڪ نازل ٿي، الله پاڪ فرمائي ٿو:[1]

يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَّ اُنْثٰى وَ جَعَلْنٰكُمْ شُعُوْبًا وَّ قَبَآىٕلَ لِتَعَارَفُوْاؕ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ۝۱۳

(پاره: 26 ، سورۂ حجرات:13)

ترجمو ڪنزالعرفان: اي انسانو! اسان توهان کي هڪ مرد ۽ هڪ عورت مان پيدا ڪيو ۽ توهان کي ذاتيون۽ پاڙا ڪيوسون ته جيئن توهان پاڻ ۾ سڃاڻپ رکو، بيشڪ الله وٽ توهان مان وڌيڪ عزت وارو اهو آهي جيڪو توهان مان وڌيڪ پرهيزگار آهي. بيشڪ الله ڄاڻڻ وارو خبردار آهي.

علّامه قرطبي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه هن آيت ڪريمه جي حوالي سان فرمائن ٿا: هن آيت ڪريمه ۾ الله پاڪ مڪي وارن کي نسب تي فخر ڪرڻ، مال جي ڪثرت چاهڻ ۽ غريبن جو مذاق اڏائڻ تي ڇڙٻيو ويو ۽ ٻڌائي ڇڏيو ته سڀئي انسان حضرت آدم و حضرت حوا عَلَيْهِمَا السَّلَام جا اولاد آهن، فضيلت جو معيار (رنگ، روپ، نسب ۽ مال ناهي) بلڪ تقويٰ آهي. (2)

دے حُسنِ اَخلاق کی دولت
مجھ کو خزانہ دے تقویٰ کا
کردے عطاِاِخلاص کی نعمت
یااللہ! مری جھولی بھر دے

[1] ... تفسيرِ قرطبي،پاره:26 ،سورۂ حجرات،زيرِ آيت:13 ،جز:10، جلد:8 ،صفحه:211۔
[2] ...تفسيرِ قرطبي،پاره:26 ،سورۂ حجرات،زيرِ آيت:13 ،جز:10، جلد:8 ،صفحه:211۔

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب صَلَّى اللّٰهُ عَلٰى مُحَمَّد

چڱائي برائي جو معيار شريعت آهي

پياريون اسلامي ڀينرون! هن آيت ڪريمه ۾ هن جي شانِ نزول مان معلوم ٿيو ته چڱائي برائي ڪاميابي ناڪامي، بهتري ۽ بدتري جو معيار رنگ روپ، نسل و نسب ۽ مال ۽ دولت وغيره ناهي بلڪ ان جو معيار تقوٰي آهي، هي هڪ اصول هميشه ياد رکو! چڱائي ۽ برائي عقلي ناهي بلڪ شرعي آهن. يعني چڱائي ڇا آهي، برائي ڇا آهي؟ اها ڳالهه اسان عقل سان طئي نٿا ڪري سگهون، چڱائي برائي جو معيار شريعت آهي، جنهن کي الله پاڪ ۽ سندن پيارا محبوب صَلَّی اللّٰه عَلَيۡهِ واٰلِهٖ وَسَلَّمَ چڱو فرمائن، اهو چڱو، جنهن کي الله سندن رسول برو چئي اهو يقينًا برو آهي.

اڄڪلهه اسان وٽان چڱائي ۽ برائي جا معيار بدلجي ويا آهن ❁ انسان ڪمائي گهڻو ٿو؟ ❁ ڪم ڪهڙو ڪندو آهي؟ ❁ ان جو ڪٽنب ڪهڙو آهي؟ ❁ ڪيترو پڙهيل لکيل آهي؟ ❁ انگلش ڪيتري ڳالهائي سگهي ٿو؟ ❁ سون چاندي ڪيترو اٿس؟ وغيره هن طرح جي شين سان انسان جي چڱي يا بري هجڻ جي پهچان ڪئي ويندي آهي. حالانڪ چڱائي برائي جو معيار اهي شيون ناهن بلڪ چڱائي برائي جو معيار انسان جو ڪردار آهي، مان چڱو آهيان يا برو، ان جو فيصلو الله پاڪ ۽ ان جا پيارا محبوب صَلَّی اللّٰه عَلَيۡهِ واٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمائيندا، ان لاءِ مون کي پنهنجو پاڻ کي شريعت جي آئيني ۾ ڏسڻو پوندو، قرآن ۽ حديث جي روشني ۾ پنهنجي ڪردار، پنهنجي گفتار، پنهنجي افعال و اخلاق جو جائزو وٺڻو پوندو.

اسان مان ڪير چڱي آهي؟ ڪير بهتر آهي؟ ڪائنات جي سڀ کان بهترين، سڀ کان بلند رتبه، سڀ کان افضل و اعلٰي يعني اسان جي پياري آقا صَلَّی اللّٰه عَلَيۡهِ واٰلِهٖ وَسَلَّمَ جيڪي الله پاڪ جا به محبوب آهن، سندن نگاهِ نبوت ۾ ڪير سڀ کان

بهتر آهي؟ اچو! هن جي باري ۾ چند حديثون ٻڌون ٿيون، هن حديثن جي روشني ۾ اسان کي پنهنجو جائزو وٺڻو آهي، جيڪڏهن اسان هنن فرامينِ مصطفٰي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي مطابق بهترين انسان آهيون ته ان تي الله پاڪ جو شڪر ادا ڪرڻو آهي ۽ جيڪڏهن الله نه ڪري ائين ناهي ته، اسان بهترين ناهيون ته اسان کي هنن حديثن کي اپنائي ڪري بهترين بڻجڻ جي ڪوشش ڪرڻي آهي. اچو! مبارڪ حديثون ٻڌون ٿا:

(1): ڪاڌو کارائڻ، سلام جو جواب ڏيڻ

حضور اڪرم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: خِيَارُكُمْ مَنْ اَطْعَمَ الطَّعَامَ وَ رَدَّ السَّلَامَ يعني توهان سيني ۾ بهتر اهو آهي جيڪو کاڌو کارائي ۽ سلام جو جواب ڏي.[1]

هن حديث مان خبر جيڪو مسلمان ماڻهن کي کاڌو کارائيندو ۽ سلام جو جواب ڏيندو آهي اهو سيني کان بهتر آهي.

کاڌو کارائڻ جنتن وارو عمل آهي

الله پاڪ سوره دهر جي آيت نمبر 8 ۾ اهل جنت اوصاف مان هڪ وصف هي به بيان ڪيو فرمايو:

وَيُطْعِمُوْنَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهٖ مِسْكِيْنًا وَّ يَتِيْمًا وَّ اَسِيْرًا (پاره:29، سورة دهر:8)	ترجمو ڪنزالعرفان: ۽ کاڌو کارائيندا آهن ان جي محبت ۾ مسڪين ۽ يتيم ۽ قيدي کي.

صدرُالافاضِل حضرت علاّمہ مولانا سيّد محمد نعيم الدّين مُراد آبادي رَحۡمَةُ اللّٰهِ عَلَيۡه هن آيت جي حوالي سان لکن ٿا: يعني اهڙي حالت ۾ جڏهن ته پاڻ ان کي کائڻ جي

[1] ... مسند امام احمد، جلد:9، صفحه:702، حديث:24652۔

حاجت و خواهش هجي ۽ ڪجهه مفسرن انهن جا هي معنٰي ورتا آهن تہ الله پاڪ جي محبت ۾ ڪارائيندا آهن.[1]

جنتي تهہ خانو

حضورِپاڪ، صاحب لولاڪ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: جنت ۾ هڪ اهڙو تهہ خانو آهي جنهن جو ٻاهر اندران ۽ اندر ٻاهران ڏسڻ ۾ ايندو آهي، اهو تهہ خانو الله پاڪ انهن جي لاءِ تيار ڪيو آهي جيڪي(محتاجن کي) کاڌو کارائين ٿا.[2]

جنت جي خوشخبري

حضرت عبد الله بن سلام رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمائن ٿا: مون مديني پاڪ ۾ آخري نبي، رسولِ هاشمي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي مبارڪ زبان مان سڀ کان پهريان جيڪو ڪلام ٻُڌو اهو هي هو يَاَيُّهَا النَّاسُ! اي انسانو! اَفْشُوا السَّلَامَ سلام کي عام ڪيو! وَاَطْعِمُوا الطَّعَامَ کاڌو کارايو! وَصَلُّوْا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ ۽ رات جو جنهن وقت ماڻهو سمهي رهيا هجن، ان وقت نماز پڙهو تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ (توهان اهي ٿي ڪم ڪندؤ تہ) سلامتي سان جنّت ۾ داخِل ٿي ويندؤ.[3]

ماني ڪارائڻ جو ثواب گناهن تي غالب اچي ويو

پياريون اسلامي ڀينرون! ٻڪايلن کي کاڌو کارائڻ ❁ اجايلن کي پاڻي پيارڻ ❁غريبن جي ڪم اچڻ ❁ نهايت ثواب جو ڪم آهي، شُعَبُ الْاِيمان ۾ آهي: اڳوڻين امتن ۾ هڪ عبادت گذار هو، اهو سٺ سالن تائين الله پاڪ جي عبادت ڪندو رهيو، پوءِ هڪ عورت ان وٽ آئي تہ اهو ان عورت وٽ آيو ۽ 6 راتيون ان سان گڏ رهيو، جڏهن ان کي پنهنجي هن عمل تي ندامت ٿي تہ اهو

---

[1] ... تفسير خزاين العرفان،پاره:29 ،سورۃ دھر،زیرِ آيت:8، صفحہ:1073۔
[2] ... مسند امام احمد،جلد:9، صفحہ:389، حديث:23553۔
[3] ... ترمذی،كتاب صفة القيامة و الرقائق و الورع ،صفحہ:589، حديث:2485۔

ٻوڙندو مسجد ڏانهن آيو. اتي ان ڏٺو ته 3 بکايل شخص مسجد ۾ پناهه ورتل آهن، سو ان هڪ ماني ٽوڙي ڪري اڌ ساڄي طرف واري ۽ اڌ کاٻي طرف واري کي ڏئي ڇڏي. ان کان بعد الله پاڪ ملڪ الموت عَلَيۡهِ السَّلَام کي موڪليو جنهن هن عبادت گذار جي روح قبض ڪري ڇڏي. جڏهن ان جي ميزان جي هڪ پلڙي ۾ 60 سال جي عبادت رکي وئي ۽ ٻئي پلڙي ۾ 6 ڏينهن جا گناهه ته اهي گناهه عبادت تي غالب اچي ويا پر جڏهن ماني رکي وئي ته اها انهن گناهن تي غالب اچي وئي.[1]

هم نے مانا کہ گناہوں کی نہیں حد لیکن | تو ہے اُن کا تو حسن تیری ہے جنت تیری

پيارا اسلامي ڀينرون! ڪاڏو ڪارائتو جيان سلام جو جواب ڏيڻ به بهترين انسان هجڻ جي علامت آهي. افسوس! اڄڪلهه هن معاملي ۾ ڏاڍي سستي ۽ لاپرواهي ڪئي ويندي آهي، اوّل ته هاڻي سلام ڪيون ئي ڪڏهن ٿا؟ ❁ هيلو ❁ هاءِ ❁ گڊ مارننگ وغيره چئي ڇڏيندا آهيون، حالانڪ اهو اسلامي سلام ناهي، اسلامي سلام اَلسَّلامُ عَلَيۡكُمۡ وَرَحۡمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُه چوڻ آهي. جڏهن به ڪنهن سان ملاقات ٿئي ته اَلسَّلامُ عَلَيۡكُمۡ وَرَحۡمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُه چئو اِنۡ شَآءَالله ثواب ملندو.

پياري آقا ﷺ اسلامي سلام سيکاريو

صحابي رسول حضرت ابو راشد عبد الرحمٰن رَضِيَ اللهُ عَنۡهُ فرمائن ٿا: مان ننڍو هئس، هڪ ڀيري پياري آقا صَلَّى اللهُ عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي خدمت ۾ حاضر ٿيس ته مون چيو:

اَنۡعِمۡ صَبَاحاً (اهو عربي آهي، هن جو انگلش ترجمو ٿيندو: Good Morning) يعني

[1] ... شُعَبُ الْاِيمان،جلد:3، صفحه:262،حديث:3488۔

صبح بخير. رسولِ اڪرم، نورِ مجسّم صَلَّی اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: اهو تہ مسلمانن جو سلام ناهي، جڏهن توهان ڪنهن وٽ وڃو تہ چئو: اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ (1)

سلام جو جواب ڏيڻ واجب آهي

سُبْحٰنَ الله! پياريون اسلامي ڀينرون! اهو آهي اسلامي سلام...!! جڏهن بہ ڪنهن سان ملاقات ٿئي تہ انهيءَ جيان سلام ڪرڻ گهرجي ۽ جڏهن ڪو سلام ڪري تہ ان ڪي جواب بہ لازمي ڏيو ۽ ياد رکو! سلام جو جواب ڏيڻ يڪدم ۽ ايتري آواز سان ڏيڻ واجب آهي جو سلام ڪرڻ وارو ٻڌي وٺي.

سلام جون وڌيڪ سنتون ڄاڻڻ جي لاءِ شيخِ طريقت، اَمِيرِ اهلسنّت، حضرتِ علّامہ مولانا ابو بلال محمد الياس عطّار قادِري دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَة جي ڪتاب ”500 سنتون ۽ آداب“ پڙهي وٺو!

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب صَلَّى اللهُ عَلٰى مُحَمَّد

(2) بهترين شخص اهو جيڪو قرآن سکي ۽ سيکاري

سرڪارِ نامدار، مديني جي تاجدار صَلَّی اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: يعني توهان مان بهترين شخص اهو آهي جيڪو پاڻ قرآن سکي ۽ ٻين کي سيکاري.[2]

سُبْحٰنَ الله! اهو آهي بهترين انسان جيڪو قرآن سکي بہ ٿو ۽ ٻين کي سيکاري بہ ٿو، هاڻي اسان مان هر هڪ غور ڪري ❁ ڇا مان قرآن ڪريم درست تجويد سان، درست مخارج سان، عربي لهجي ۾ پڙهڻ سکي وئي آهيان؟ قرآن ڪريم ۾ الله پاڪ مون کي ڪهڙا احڪام ڏنا آهن ❁ ڪهڙن ڪمن کان بچڻ جو حڪم ڏنو آهي؟ ڇا مان اهو سڀ ڪجهه سکي چڪي آهيان؟ ❁ جيڪڏهن

---

[1]... الكنٰى و الاسماء،جلد:1، صفحہ:56،حديث:217 ملتقطًا۔
[2] ... بخارى، كتاب فضائل القرآن، باب خيركم من تعلم القرآن وعلمه،صفحہ:1299،حديث:5027۔

سکي چڪي آهيان يا سکڻ جي ڪوشش ۾ آهيان ته چا اهو سکيل، ٻين کي سيکاري به رهي آهيان؟ جيڪڏهن ضمير ها ۾ جواب ڏي ته الله پاڪ جو شڪر ادا ڪيو! جيڪڏهن جواب نه ۾ اچي ته اڄ ئي کان قرآن ڪريم سکڻ ۽ ٻين کي سيکارڻ شروع ڪري ڏيو!

اَلْحَمْدُ لِلّٰه! پياريون اسلامي ڀينرون! جي ديني تحريڪ دعوت اسلامي جي تحت قرآن پاڪ جي تعليمات کي عام ڪرڻ جي لاءِ هزارين مدرسة المدينه بالغات جي ترڪيب ٿيندي آهي. جنهن ۾ وڏي عمر جون اسلامي ڀينرون صحيح مَخارِج سان حُروف جي دُرُست اَدائيگي سان قرآنِ ڪريم سکنديون ۽ دُعائون ياد ڪنديون آهن، نمازون وغيره دُرُست ڪنديون ۽ سُنَّتن جي تعليم مُفْت حاصل ڪنديون آهن. اوهان به مدرسة المدينه (بالغان) ۾ پڙهڻ يا پڙهائڻ جي نيت ڪري دنيا ۽ آخرت جون ڪوڙ ڀلايون حاصل ڪيو.

جيڪو سکي سگهندو هجي ضرور سکي

حضرت عبدالله بن مسعود رَضِیَ اللہُ عَنْہ فرمائن ٿا: بلا شبه اهو قرآن ڪريم الله پاڪ جي طرفان دعوت آهي تنهنڪري جيڪو هن مان سکڻ جي ڪجهه طاقت رکي ٿو ان کي گهرجي ته هن مان ڪجهه سکي ڇوته ڀلائي کان خالي سڀ کان وڏيڪ اهو گهر آهي جنهن ۾ ڪتاب الله مان ڪجهه نه هجي اهو ان ويران گهر جيان آهي جنهن کي ڪو آباد ڪرڻ وارو نه هجي، بيشڪ شيطان ان گهر مان ڀڄي ويندو آهي جنهن ۾ سورت بقره جي تلاوت پڙهندو آهي.[1]

ملائڪ استغفار ڪندا آهن

تابعي بزرگ حضرت خالد بن مَعْدان رَحْمَۃُ اللہِ عَلَیْه فرمائن ٿا: قرآن جي پڙهڻ ۽ ان جي سکڻ واري جي لاءِ سورت ختم ٿيڻ تائين ملائڪ استغفار ڪندا رهندا آهن انڪري جيڪڏهن توهان مان ڪو سورت پڙهي ته ان جون به آيتون ۽

[1] ... مصنف عبد الرزاق ، باب تعليم القران و فضله،جلد:3 ،صفحه:225،حديث:6018۔

ڏينهن جي آخري حصي ۾ ان کي ختم ڪري ته جيئن ڏينهن جي شروع کان آخر تائين پڙهڻ پڙهائڻ واري جي لاءِ ملائڪ استغفار ڪندا رهن.[1]

ماڻهن مان سڀ کان چڱو ڪير آهي

الله پاڪ جي آخري نبي، رسولِ هاشمي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ هڪ ڀيري منبر مبارڪ تي جلوو فرما هئا ته هڪ صحابي رَضِيَ اللهُ عَنْه عرض ڪيو: **يارسول الله** صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ! **ماڻهن مان سڀ کان چڱو ڪير آهي؟ فرمايائون: ماڻهن مان اهو شخص سڀ کان چڱو آهي جيڪو ڪثرت سان قرآن ڪريم جي تلاوت ڪري.**[2]

هي خوشبوئون ڪهڙيون آهن؟

حضرت امام ابنِ ابي الدنيا رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه حضرت مغيره بن حبيب رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه سان روايت ڪئي ته هڪ قبر مان خوشبو ايندي هئي. ڪنهن صاحبِ قبر کي خواب ۾ ڏسي پڇيو: اهي خوشبوئون ڪهڙيون آهن؟ جواب ڏنائين: تلاوت قرآن ۽ روزي جون.[3]

توهان سيني مان بهترين اهي آهن جيڪي پاڪيزه دل سچي زبان واريون آهن

رسول اڪرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: ماڻهن مان بهترين اهي آهن جيڪي قلبِ مَحموم ۽ سچي زبان جا مالڪ آهن، جڏهن **قلبِ محموم** جي باري ۾ پڇيو ويو ته سرڪارِ نامدار، مديني جي تاجدار صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: ان مان مراد اها دل آهي جيڪا سرڪشي، حسد ۽ ٻين گناهن کان پاڪ هجي، عرض ڪيو ويو: اهڙي دل ڪنهن جي تي سگهي ٿي رحمتِ ڪونين صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: جيڪو شخص

---

[1] دارمی،کتاب فضائل القرآن،باب فضل من قرا القرآن،صفحہ:1013، حدیث:3319 ۔
[2] ... مسند امام احمد،جلد:11، صفحہ:290، حدیث:28196۔
[3] وسوعۃ الامام ابن ابی الدنیا، جلد:1، صفحہ:305 ملتقطاً ۔

دنيا کان نفرت ۽ آخرت سان محبت ڪري، پوءِ عرض ڪيو ويو: اهڙو شخص ڪير ٿي سگهي ٿو؟ فرمايو: اهو مومن جيڪو حسنِ اخلاق جو مالڪ هجي.[1]

پياريون اسلامي ڀينرون! معلوم ٿيو حسن اخلاق تمام گهڻين سعادتن جي چاٻي آهي جيئن ته هن حديث پاڪ ۾ بيان ڪيو ويو ته حسن اخلاق جتي تمام گهڻن ڪبيره گناهن کان پاڪ رهڻ جو سبب آهي اتي حسنِ اخلاق دنيا کان نفرت ۽ آخرت جي محبت جو به ذريعو آهي. الله پاڪ اسان کي سچي زبان ۽ قلبِ محموم جهڙي نعمت عطا ڪري پنهنجي بهترين ٻانهين ۾ شامل ڪري.

ناپاڪ دل قربِ الٰهي جي قابل ناهي

مُفَسِّرِشَهِيرحڪيمُ الاُمّت حضرت مفتي احمد يار خان رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه هن حديث پاڪ جي حوالي سان فرمائن ٿا: هر شيءِ جو گندو ڪچرو مختلف هوندو آهي. دل جو ڪچرو هي شيون آهن جنهن سان دل ميرو ٿيندو آهي، پوءِ جيئن ناپاڪ بدن هن مسجد ۾ اچڻ جي قابل ناهي ائين ئي ناپاڪ دل مسجد قربِ الٰهي جي قابل ناهي، الله پاڪ فرمائي ٿو:[2]

اِلَّا مَنۡ اَتَى اللّٰهَ بِقَلۡبٍ سَلِيۡمٍ ﴿٨٩﴾ (پاره:19 ، سورة شعراء:89)	ترجمو ڪنزالعرفان: پر اهو جيڪو الله جي حضور حاضر ٿيو دل جي سلامتي سان.

مُفَسِّرِشَهِيرحڪيمُ الاُمّت حضرت مفتي احمد يار خان رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه فرمائن ٿا: ❁ حلال ڪمائي سان عبادت ۾ لذت ❁ دل ۾ بيداري ❁ اکين ۾ تري ❁ دعا ۾ قبوليت پيدا ٿيندي آهي. جيڪو انسان مقبول الدعا ٿيڻ چاهي اهو حلال رزق ۽ زبان سچي رکي، حلال ڪمائي اها جيڪا حلال ذريعن سان اچي.[3]

---

[1] ... شُعَبُ الْاِيْمان ، باب فی حفظ اللسان،جلد:4، صفحه:205 ، حديث : 4800 ملتقطًا۔
[2] ... مراٰة المناجيح،جلد:7، صفحه:50۔
[3] ... مراٰة المناجيح،جلد:7، صفحه:95۔

حضرت عبد الله بن عمرو بن عاص رَضِیَ اللہُ عَنْهُما فرمائن ٿا تہ حضور اڪرم صَلَّی اللہُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم فرمائيندا هئا: اِنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ اَحْسَنَكُمْ اَخْلَاقاً يعني توهان مان بهترين شخص اهو آهي جنهن جو اخلاق چڱو آهي.[1]

بهترين اخلاق وارو ڪير؟

مسلمانن جا چوٿان خليفہ حضرت علي المرتضٰي، شير خدا رَضِیَ اللہُ عَنْه فرمائن ٿا: حضور اڪرم صَلَّی اللہُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم مون کي فرمايو: ڇا مان توهان کي دنيا و آخرت ۾ سڀ کان بهترين اخلاق واري جي باري ۾ نہ ٻڌايان؟ جيڪو توهان کان تعلق ٽوڙي توهان ان کان تعلق جوڙيو ۽ جيڪو توهان کي محروم ڪري ان کي عطا ڪيو ۽ جيڪو توهان تي ظلم ڪري ان کي معاف ڪيو.[2]

ڊگھي عمر هجڻ ۽ اخلاق چڱا هجڻ بهترين نشاني آهي

حضور اڪرم صَلَّی اللہُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم فرمايو: ڇا مان توهان مان بهترين جي خبر نہ ڏيان؟ صحابہ ڪرام رَضِیَ اللہُ عَنْه عرض ڪيو: جي نہ! فرمايو: توهان مان بهتر اهي آهن جن جون عمرون ڊگھيون ۽ اخلاق چڱا هجن.[3]

ڊگھي عمر ۽ رزق ۾ ڪشادگي ماڻڻ جو مدني نسخو

حضور اڪرم صَلَّی اللہُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم فرمايو: جيڪو پنهنجي رزق ۾ ڪشادگي ۽ عمر ۾ اضافو پسند ڪري تہ ان کي گھرجي تہ اهو پنهنجي رشتيدارن سان تعلق جوڙي رکي.[4]

الله پاڪ اسان کي نيڪين ڀري زندگي عطا فرمائي.

اٰمِين بِجَاہِ خَاتَمِ النَّبِيّٖن صَلَّی اللہُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم.

---

[1] ... بخاری، کتاب المنا قب، باب صفة النبی،صفحه:907،حدیث:3559۔
[2] ... معجم اوسط،جلد:4، صفحه:160، حدیث:5567۔
[3] ... مسند امام احمد، جلد:4، صفحه:26، حدیث:7413۔
[4] ... مسلم، کتاب البر و الصلة، با ب صلة الرحم، صفحه:993، حدیث:2557۔

(4) بهتر اهو شخص آهي جيڪو الله پاڪ جي طرف سڏي

حضور اڪرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمان آهي: خِيَارُ اُمَّتِيْ مَنْ دَعَا اِلَى اللهِ تَعَالٰى وَحَبَّبَ عِبَادَهُ اِلَيْهِ يعني منهنجي امت ۾ بهتر اهو شخص آهي جيڪو الله پاڪ جي طرف سڏي ۽ ماڻهن کي الله پاڪ جو محبوب بڻائي.[1]

(5): بهتر اهي آهن جن کي دير سان ڪاوڙ اچي ۽ جلدي ختم ٿي وڃي

حضور انور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جو فرمانِ عاليشان آهي:

اَلَا وَاِنَّ مِنْهُمْ اَلْبَطِيئَ الْغَضَبِ سَرِيْعَ الْفَيْئِ، وَ مِنْهُمْ سَرِيْعَ الْغَضَبِ سَرِيْعَ الْفَيْئِ، فَتِلْكَ بِتِلْكَ، اَلَا وَاِنَّ مِنْهُمْ سَرِيْعَ الْغَضَبِ بَطِيْئَ الْفَيْئِ اَلَا وَ خَيْرُهُمْ بَطِيْئُ الْغَضَبِ سَرِيْعُ الْفَيْئِ اَلَا وَ شَرُّهُمْ سَرِيْعُ الْغَضَبِ بَطِيْئُ الْفَيْئِ

يعني ۽ آگاهه ٿي وڃو تہ (ماڻهن ۾) ڪجهه اُهي آهن جن کي دير سان ڪاوڙ ايندي آهي ۽ جلدي ختم ٿي ويندي آهي ۽ بعض کي جلدي ڪاوڙ ايندي آهي جلدي ختم ٿي ويندي آهي تہ هي ان جو بدلو آهي، ٻڌي وٺو! انهن مان ڪجهه کي جلدي ڪاوڙ ايندي آهي دير سان ختم ٿيندي آهي، ٻڌي وٺو! انهن مان بهتر اهو آهي جن کي دير سان ڪاوڙ اچي ۽ جلدي ختم ٿي وڃي ۽ برا اهي آهن جن کي جلدي ڪاوڙ اچي دير سان ختم ٿي.[2]

شيطان جو ٻال

---

[1] جامع صغير ،صفحہ:243 ،حديث:3979۔

[2] ... ترمذی ،كتاب الفتن ،باب ما اخبر النبی ...الخ،صفحہ:528،حديث:

حضرت وَهْب بن مُنَبِّہ رَحْمَۃُ اللّٰہِ عَلَیْہ فرمائن ٿا: هڪ راهب پنهنجي عبادت گاهہ ۾ عبادت ڪري رهيو هو. شيطان ان کي گمراهہ ڪرڻ جو ارادو ڪيو پر ناڪام رهيو، پوءِ ان راهب کي عبادت گاهہ جو دروازو کولڻ جي لاءِ چيو پر راهب خاموش رهيو تہ شيطان ان کي چيو: جيڪڏهن مان هليو ويس تہ توکي افسوس ٿيندو. راهب وري بہ خاموش رهيو، ايستائين جو شيطان چيو: مان مسيح (يعني عيسيٰ عَلَيہ السَّلام) آهيان. راهب ان کي جواب ڏنو: جيڪڏهن تون مسيح (عَلَيہ السَّلام) آهين تہ ڇا اوهان اسان کي عبادت ۾ ڪوشش ڪرڻ جو حڪم ناهي ڏنو؟ ۽ ڇا توهان اسان کان قيامت جو وعدو ناهي ڪيو؟ اڄ جيڪڏهن اوهان اسان وٽ ڪا ٻي شيءِ کڻي آيا آهيو تہ اسان اوهان جي ڳالهہ ڪيئن مڃون؟ تہ باالآخر شيطان پاڻ ئي ٻڌائي ڇڏيو: مان شيطان آهيان ۽ توکي گمراهہ ڪرڻ آيو هيس پر نہ ڪري سگهيس. ان کان بعد شيطان راهب کي چيو: توهان مون کان جنهن شيءِ جي باري ۾ چاهيو سوال ڪري سگهو ٿا. تہ راهب چيو: مان توکان ڪجهہ بہ نٿو پڇڻ چاهيان. جڏهن شيطان منهن قيري وڃڻ لڳو تہ راهب ان کي چيو: ڇا تون ٻُڌي رهيو آهين؟ ان چيو: ها! چونہ. تہ راهب ان کان پڇيو مون کي بني آدم جي انهن عادتن جي باري ۾ ٻڌايو جيڪي هنن جي خلاف تنهنجون مددگار آهن؟ شيطان چيو: اها ڪاوڙ آهي، انسان جڏهن ڪاوڙ ۾ هوندو آهي مان ان کي اهڙي طرح اُبتو سبتو ڪندو آهيان جيئن ٻار بال سان ڪيڏيندا آهن.[1]

ڪاوڙ ڪرڻ جو ڪلب

هن دنيا ۾ بيوقوفن جي ڪمي ناهي، ان جو اندازو هن ڳالهہ مان لڳايو تہ هڪ خبر جي مطابق نيو يارڪ آمريڪا ۾ هڪ اهڙي ڊسٽرڪشن ڪلب جو آغاز ڪيو ويو آهي جنهن جو رڪن بڻجي اوهان مهانگيون ۽ قيمتي شيون ٽوڙي

[1] ... الزواجر، الکبیرة الثالثة :الغضب بالباطل و الحقد و الحسد،جلد:1،صفحہ:94 -95

سگهو ٿا ۽ پنهنجي ڪاوڙ شاهاڻي انداز ۾ ڪڍي سگهو ٿيون. هن انوکي سروس جي تحت اوهان مهانگيون گاڏيون، قيمتي ڪراڪري ۽ فرنيچر کان وٺي جديد ٽيڪنالوجي جون شيون جيئن ليپ ٽاپ ۽ ڪمپيوٽر تي به پنهنجي ڪاوڙ ڪڍي سگهو ٿيون. صرف اهو ئي نه بلڪ اوهان کهڙي هٿيار سان انهن کي ٽوڙڻ چاهيو ٿيون، ان جو به خصوصي انتظام آهي ۽ هتي توهان کي کهاڙي کان وٺي هٿوڙو تائين فراهم ڪيو ويندو. بس اوهان کي چا ٽوڙڻو آهي ۽ ڇا سان ٽوڙڻو آهي؟ ان جي لاءِ مطلوبه رقم ڏيو ۽ ان تي پنهنجي ڪاوڙ ڪڍو.[1]

ڪاوڙ جي وقت جي دعا

مسلمانن جي پياري امڙ حضرت عائشه رَضِیَ اللهُ عَنۡهَا کي جڏهن ڪاوڙ ايندي هئي ته پاڻ ڪريم صَلَّى اللهُ عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ حضرت عائشه رَضِیَ اللهُ عَنۡهَا کي فرمائيندا هئا: هيئن چئو: اَللّٰهُمَّ رَبَّ مُحَمَّدٍ، اِغۡفِرۡ لِیۡ ذَنۡبِیۡ، وَاَذۡهِبۡ غَيۡظَ قَلۡبِیۡ، وَاَجِرۡنِیۡ مِنۡ مُضِلَّاتِ الۡفِتَنِ يعني اي الله! اي محمد جا ربّ! منهنجا گناه بخشي ڇڏ ۽ منهنجي دل جي ڪاوڙ کي ختم فرماءِ ۽ مون کي گمراهه ڪرڻ واري ظاهري ۽ باطني فتنن کان محفوظ فرماءِ.[2]

ڪاوڙ جي عادت ڪڍڻ جا ٻه وظيفا

(1) هلندي ڦرندي ڪڏهن ڪڏهن يَا اَللهُ، يَارَحۡمٰنُ، يَا رَحِيۡمُ چئي ڇڏيندا ڪيو (2) هلندي ڦرندي يَااَرۡحَمَ الرَّاحِمِيۡن پڙهندا رهو.

(ڪاوڙ جي باري ۾ وڌيڪ معلومات جي لاءِ مڪتبة المدينه جي رسالي غصي جو علاج جو مطالعو نهايت مفيد آهي)

[1] ... جنگ آن لائن 4 جنوري2013ء

[2] ... عمل اليوم والليلة لابن السنی، باب ما يقول اذا غضب، صفحه:203 ، حديث:456ملتقطاً۔

(7) بهترين شخص اُهو آهي جيڪو قرض چڱي طرح ادا ڪري

نبي اڪرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: اِنَّ خِيَارَالنَّاسِ اَحْسَنُهُمْ قَضَاءً بهترين شخص اهو آهي جيڪو قرض چڱي طرح ادا ڪري.[1]

خوش دلي ڪان قرض ادا ڪيو

مشهور مفسِر قرآن، حڪيم الامت حضرت مفتي احمد يار خان رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه هن حديث پاڪ جي حوالي سان فرمائن ٿا: هن مان ڪجھ مسئلا معلوم ٿيا هڪ هيءُ تہ جيڪڏهن مقروض بغير شرط لڳائي قرض کان ڪجھ وڌيڪ ڏئي ڇڏي وصف (مثلاً: کوٽو جي جڳھ تي اصلي روپيو واپس ڪرڻ) جي زيادتي هجي يا تعداد (مثلاً: 30 روپئي جي بدران 40 روپيا واپس ڪرڻ) ۾ اهو وياج ناهي. وياج اهو آهي جيڪو قولاً يا عادتاً مشروط هجي. (مفتي صاحب وڌيڪ لکن ٿا:) ٻيو اهو تہ (مقروض) قرض خواهہ کي خوش دلي سان قرض ادا ڪري.[2]

قرض چڱي نيت سان ادا ڪيو

نبي ڪريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: جيڪو ماڻهن جو مال قرض وٺي جنهن جي ادا ڪرڻ جو پڪو ارادو رکي تہ اللہ پاڪ ان کان ادا ڪرائي ڇڏي ٿو ۽ جيڪو ان کي برباد ڪرڻ جو اِرادو ڪري تہ اللہ پاڪ ان تي بربادي وجهي ڇڏي ٿو.[3]

نيڪ ماڻهو جو قرض ادا ٿي ئي ويندو آهي

---

[1] … مسلم، كتاب المساقاة، باب من استسلف شيئا…الخ،صفحہ:622، حديث:1600۔

[2] … مرأة المناجيح ، جلد:4، صفحہ:294

[3] … بخاری، كتاب فی الاستقراض…الخ، باب من اخذ اموال الناس… الخ،صفحہ:615، حديث:2387

حڪيم الامت حضرت مفتي احمد يار خان رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه هن حديث پاڪ جي حوالي سان فرمائن ٿا: يعني جنهن جي نيّت قرض وٺندي وقت ئي ادا ڪرڻ جي نہ هجي، پهريان کان ئي حق مارڻ جو ارادو هجي، اهڙو انسان بي ضرورت بہ قرض وٺندو آهي ۽ ناجائز طور تي بہ. مطلب تہ هيءَ حديث ڪيئي هدايتن تي مشتمل آهي ۽ تجربي مان ثابت آهي تہ **نيڪ انسان جو قرض ادا ٿي ئي ويندو آهي** چاهي حياتي ۾ پاڻ ئي ادا ڪري يا موت کان بعد ان جا وارث ادا ڪن جيئن تہ حضرت ابوبڪر صديق رَضِیَ اللهُ عَنْهُ حضور انور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي رحلت کان بعد حضور جن جو قرض ادا ڪيو، زره ڇڏرائي، جيڪڏهن هي بہ نہ هجي تہ قيامت جي ڏينهن ربّ ڪريم اهڙي مقروض جو قرض ان جي قرض خواه کان معاف ڪرائي ڇڏيندو يا قرض خواه کي قرض جي عيوض جنت جون نعمتون بخشي ڇڏيندو، بهرحال حديث شريف واضح آهي. هن تي هي اعتراض ناهي تہ حضور انور، مديني جي تاجور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ تي قرض ڇو رهجي ويو هو، اهو ربّ ڪريم ڇونہ ادا ڪرايو تہ حضرت ابوبڪر صديق رَضِیَ اللهُ عَنْهُ جو ادا ڪرڻ ربّ ڪريم جي ئي طرفان هو.[1]

قرض واپس ڪرڻ جو دلچسپ واقعو

حضور اڪرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: بني اسرائيل جي هڪ شخص ٻي شخص کان هڪ هزار دينار اُڌار گهريا. ان چيو: توهان ڪنهن گواهہ کي وٺي اچو تہ جيئن اهو هن قرض تي گواهہ ٻڌجي. قرض گهرڻ واري چيو تہ الله جو گواهہ هجڻ ڪافي آهي. ٻي شخص چيو: پوءِ تون ڪنهن ڪفيل کي وٺي اچ، ان جواب ڏنو: الله پاڪ جو ڪفيل هجڻ ڪافي آهي. ان تي ٻي شخص چيو تہ تون سچ ٿو چئين، پوءِ اُن هڪ مقرر مدت تائين ان کي هڪ هزار دينار اُڌار ڏئي ڇڏيا. قرض وٺڻ وارو شخص پنهنجي ڪم جي سلسلي ۾ دريائي سفر

[1] ... مرآة المناجيح ، جلد:4، صفحہ:297۔

تي روانو ٿي ويو ۽ پنهنجو ڪم مڪمل ڪيائين. ان کان بعد ان ٻيڙي جي تلاش شروع ڪئي ته جيئن وعدي جي مطابق وقت تي قرض ادا ڪري سگهي پر ڪا ٻيڙي نه ملي. تڏهن ان هڪ (ٻانس) جي ڪاٺي کي خالي ڪري ان جي اندر هڪ هزار ۽ قرض خواهہ جو نالي هڪ پرچي لکي رکي ڇڏي ۽ ڪنهن شيءِ سان ڪاٺي جو وات بند ڪري ڇڏيو. پوءِ اهو ان ڪاٺي کي ڪٺي درياءَ تي آيو ۽ هي دعا ڪئي: اي الله پاڪ! توکي خوب علم آهي ته مون فلاڻي شخص کان هڪ هزار دينار اُڌار ورتا هئا، ان مون کان ڪفيل جو مطالبو ڪيو ته مون چيو: الله جو ڪفيل هجڻ ڪافي آهي، اهو تنهنجي ڪفالت تي راضي ٿي ويو ۽ اُن مون کان گواهہ آڻڻ جو مطالبو ڪيائين ته مون چيو: الله پاڪ جو گواهہ هجڻ ڪافي آهي ته اهو تنهنجي گواهي تي راضي ٿي ويو. مون ٻيڙي تلاش ڪرڻ جي پوري ڪوشش ڪئي ته جيئن مان ان کي سندس رقم موٽائي ڏيان پر مان ان تي قادر نه ٿيس ۽ هاڻي مان هي رقم واري ڪاٺي تنهنجي حفاظت ۾ ڏيان ٿو. پوءِ ان اها ڪاٺي درياءَ ۾ وجهي ڇڏي. اهو شخص اتان واپس موٽيو ۽ ان عرصي ۾ ٻيڙي تلاش ڪندو رهيو ته جيئن پنهنجي گهر واپس وڃي سگهي. ٻي طرف قرض خواهہ به درياءَ وٽ آيو ته شايد ڪا ٻيڙي سندس مال کڻي اچي رهي هجي. ايتري ۾ ان کي درياءَ جي ڪناري اها (ٻانس) جي ڪاٺي نظر آئي جنهن ۾ هڪ هزار دينار موجود هئا. ان ٻارڻ جي لاءِ اها ڪاٺي کڻي ورتي، جڏهن ان کي چيريائين ته ان مان هڪ هزار دينا ۽ پيغام تي مشتمل هڪ پرچو مليس. ڪجهہ ڏينهن کان بعد قرض وٺڻ وارو شخص درياءَ پار ڪري آيو ۽ هڪ هزار دينار دينا کڻي چوڻ لڳو: الله جو قسم مان لاڳيتو ٻيڙي تلاش ڪندو رهيس ته جيئن توهان جي رقم وقت تي پهچائي سگهان پر ان کان پهريان مون کي ٻيڙي ڪانه ملي. قرض خواهہ ان کان پڇيو: ڇا تو منهنجي طرف ڪا شيءِ موڪلي هئي؟ مقروض جواب ڏنو: مان جنهن ٻيڙي تي آيو آهيان ان کان پهريان مون کي ڪا ٻيڙي نه ملي جنهن تي مان توهان

وٽ اچان ها. قرض خواهه چيو: بيشڪ الله پاڪ توهان جي اها رقم مون تائين پهچائي ڇڏي آهي جيڪا تو ڪاٺي ۾ رکي ڪري مون ڏي موڪلي هئي، جيئن تہ اهو شخص هڪ هزار دينار ڪٺي خوشي مان واپس هليو ويو.[1]

(8) بهترين اهو آهي جيڪو پنهنجي گهرواري ۽ ٻارڙن سان بهترين هجي.

رسول بي مثال، بيبي آمنہ جي لال صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ والِهٖ وَسَلَّمَ جو فرمانِ مغفرت نشان آهي: خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِاَهْلِهٖ وَاَنَا خَيْرُكُمْ لِاَهْلِيْ يعني توهان مان بهترين اهو آهي جيڪو پنهنجي گهر وارن جي لاءِ بهترين هجي ۽ مان پنهنجي گهر وارن جي لاءِ توهان سڀني کان ڀلو آهيان.[2]

بهترين انسان اهو آهي جنهن جي شر کان ماڻهو محفوظ رهن

رسول بي مثال، بيبي آمنہ جي لال صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ والِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: خِيَارُكُمْ مَن يُّؤْمَنُ شَرُّهٗ، وَ يُرْجٰى خَيْرُهٗ يعني توهان مان بهترين انسان اهو آهي جنهن جي شر کان محفوظ رهيو وڃي ۽ ان کان ڀلائي جي اُميد رکي وڃي.[3] حضرت علامہ عبدالرؤف مناوي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه هن حديث جي شرح ۾ فرمائن ٿا: جيڪو شخص ڀلائي جا ڪم ڪندو هجي ايستائين جو ماڻهن ۾ انهي حوالي سان سڃاتو ويندو هجي انهي شخص سان ڀلائي جي اميد رکي ويندي آهي، جنهن جون ڀلايون وڌيڪ هجن تہ دليون ان جي شر کان محفوظ ٿينديون، جڏهن انسان جي دل ۾ ايمان مضبوط ٿيندو آهي تہ ان کان ڀلائي جي اميد رکي ويندي آهي ۽ ماڻهو

---

[1] ... بخاری، کتاب الکفالۃ، باب الکفالۃ فی القرض ...الخ،صفحہ:589،حدیث:
[2] ... ترمذی، ابواب المناقب عن رسول اللہ ، باب فضل ازواج النبی، صفحہ:875، حدیث:3898۔
[3] ... شُعَبُ الْاِیمان، جلد:7، صفحہ:539،حدیث:11267۔

ان جي برائي کان محفوظ ٿيندا آهن، جڏهن ايمان ڪمزور ٿيندو آهي ته ڀلائي گهٽ ٿي ويندي ۽ برائي غالب ٿي ويندي آهي.[1]

جنهن جي شر کان ماڻهو محفوظ رهيا اهو جنت ۾ داخل ٿيندو

نبي اڪرم، نور مجسم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ واٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: جنهن پاڪيزه ڪاڌو کاڌو ۽ سُنت جي مطابق عمل ڪيو ۽ ماڻهو ان جي شر کان محفوظ رهيا اهو جنت ۾ داخل ٿيندو. هڪ شخص عرض ڪيو: يارسول اللّٰه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ واٰلِهٖ وَسَلَّمَ! اڄ اوهان جي اُمت ۾ اهڙا ماڻهو ڪافي آهن. تنهن تي پاڻ ڪريم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ واٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: عنقريب منهنجي ڪجهه صدين کان بعد به هوندا.[2]

ناڪام شخص

حضرت عائشه رَضِيَ اللّٰهُ عَنۡهَا کان روايت آهي ته سرڪار مدينه، قرار قلب و سينه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ واٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: اهو شخص ڪامياب نه ٿيندو جنهن جي عزت ماڻهو صرف سندس شر جي خوف سان ڪن.[3]

(10) بهترين ماڻهن جون نشانيون

نبي اڪرم، نور مجسم صَلَّى اللّٰهُ عَلَيۡهِ واٰلِهٖ وَسَلَّمَ جو فرمانِ عاليشان آهي:

خِيَارُ اُمَّتِیْ فِيمَا اَنْبَانِیَ الْمَلَاُ الْاَعْلٰی لَقَوْمٌ يَضْحَكُونَ جَهْرًا فِی سَعَةِ رَحْمَةِ رَبِّهِمْ وَيَبْكُونَ سِرًّا مِنْ خَوْفِ شِدَّةِ عَذَابِ رَبِّهِمْ وَيَذْكُرُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ

---

[1] ... فيض القدير، جلد:3، صفحه: 666، تحت الحديث:4113۔
[2] ... ترمذی،ابواب صفة القيامة، صفحه:595، حديث:2520۔
[3] ... مسند اسحاق بن راهويه، جلد:2، صفحه:88۔

يعني ملائڪن جيڪو مون کي ٻڌايو ان جي مطابق منهنجي امت ۾ بهترين ماڻهو اهي آهن جيڪي الله پاڪ جي رحمت جي وسعت ڏسي ڪري ماڻهن جي سامهون خوب خوش ٿيندا آهن. الله پاڪ جي خوف جي شدت جي بنياد تي لڪي ڪري روئيندا ۽ صبح ۽ شام الله پاڪ جو ذڪر ڪندا آهن.[1]

الله پاڪ کان خوف ۽ اميد ڪهڙي هجڻ گهرجي.

مسلمانن جي چوٿين خليفي حضرت علي المرتضي رَضِیَ اللہُ عَنْہُ پنهنجي شهزادي کي فرمايو: اي منهنجا پٽ! الله پاڪ کان اهڙي طرح خوف ڪر جو تنهنجي خيال ۾ جيڪڏهن تون تمام زمين وارن جون نيڪيون به ان وٽ آڻين ته اهو تو کان انهن کي قبول نه ڪري ۽ الله پاڪ کان اميد اهڙي طرح رک جو تون سمجهين ته جيڪڏهن تمام اهل زمين جون برايون به ان وٽ آڻين ته اهو توکي بخشي ڇڏيندو.[2]

فاروق اعظم جي اميد ۽ خوف

مسلمانن جا ٻيا خليفه حضرت عمر فاروق اعظم رَضِیَ اللہُ عَنْہُ فرمائن ٿا ته جيڪڏهن آواز ڏنو وڃي ته هڪ انسان کان علاوه سيئي جهنم ۾ هليا وڃن ته مون کي اُميد آهي ته اهو (جهنم کان بچي وڃڻ وارو) انسان مان هوندس ۽ جيڪڏهن آواز ڏنو وڃي ته هڪ انسان کان علاوه سيئي ماڻهو جنت ۾ هليا وڃن ته مون کي ڊپ آهي ته ڪٿي اهو (يعني جنت ۾ نه وڃڻ وارو) هڪ شخص مان نه هجان.[3]

بارگاهِ الٰهي تائين رسائي جون 2 خصلتون

---

[1] ... شُعَبُ الْاِيمان، جلد:1، صفحه:478 ، حديث :765۔
[2] ... احياء علوم الدين، كتاب الخوف والرجاء، بيان ان الافضل ...الخ، جلد:4، صفحه:201۔
[3] ... احياء علوم الدين، كتاب الخوف والرجاء، بيان ان الافضل ...الخ، جلد:4، صفحه:201

حضرت قتاده رَحۡمَةُ اللّٰہِ عَلَیۡہ کان مروي آهي تہ حضرت مُطَرّف بن عبدالله رَحۡمَةُ اللّٰہِ عَلَیۡہ فرمايو: اسان اڪثر حضرت زيد بن صوحان رَحۡمَةُ اللّٰہِ عَلَیۡہ وٽ ويندا هئاسين هُو چوندا هئا: اي الله پاڪ جا ٻانهؤ! (هڪٻئي جي) عزت ڪيو ۽ چڱي سلوڪ کان پيش اچو ڇوتہ بارگاهِ الٰهي تائين رسائي جو ذريعو 2 خصلتون يعني خوف ۽ اُمّيد آهن.[1]

مک جي مٿي برابر ڳوڙهي جي اهميت

سرڪار مدينہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ فرمايو: جنهن مؤمن جي اکين مان الله تعاليٰ جي خوف مان ڳوڙهو نڪري ٿو، توڙي جو مک جي مٿي جي برابر هجي، پوءِ اهو ڳوڙهو ان جي چهري جي ظاهري حصّي تائين پهچي الله تعاليٰ ان کي جهنّم تي حَرام ڪري ڇڏيندو آهي.[2]

خوف خدا سبب بيمار نظر ايندا هئا

منقول آهي تہ حضرت داؤد عَلَيْهِ السَّلَام کي ماڻهو بيمار خيال ڪندا هئا سندن عيادت ڪرڻ جي لاءِ ايندا هئا حالانڪ سندن هي حالت صرف خوفِ خدا جي سبب هوندي هئي.[3]

الله پاڪ اسان کي بہ خوفِ خدا جي نعمت نصيب فرمائي. ڪاش! اسان بہ معاشري جون بهترين انسان بڻجڻ ۾ ڪامياب ٿي وڃون.

اٰمِين بِجَاهِ خَاتَمِ النَّبِيّٖن صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم.

بيان کي اِختِتام ڏانهن آڻيندي سُنّت جي فضيلت، ڪجھ سُنّتون ۽ آداب بَيان ڪرڻ جي سَعادَت حاصِل ڪيان ٿي. تاجدارِ رسالت، شَهنشاهِ نُبُوت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جو فرمان آهي:

---

1 ... حلْيَۃُ الْاَوْلیاء،جلد:2 ،صفحہ:233 ، رقم : 2047۔

2 ... شعب الايمان،باب في الخوف من الله تعالي ، ۱/۴۹۰، حديث:۸۰۲

3 ... منہاج القاصدين، کتاب الرجاء و الخوف،ذکر خوف الانبيا عليهم السلام، صفحہ:316

مَنْ اَحَبَّ سُنَّتِی فَقَدْ اَحَبَّنِی وَمَنْ اَحَبَّنِی کَانَ مَعِی فِی الْجَنَّۃ

يعني جنهن منهنجي سُنّت سان مَحَبَّت ڪئي ان مون سان مَحَبَّت ڪئي ۽ جنهن مون سان مَحَبَّت ڪئي اهو جنّت ۾ مون سان گڏ هوندو.[1]

سینہ تیری سُنّت کا مدینہ بنے آقا! | جنت میں پڑوسی مجھے تم اپنا بنانا

دعا گهرڻ سُنَّتِ مصطفيٰ آهي

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم: اَلدُّعَاءُ سِلَاحُ الْمُؤْمِنِ دعا مومن جو هٿيار آهي.[2]

پياريون اسلامي ڀينرون! دعا گهرڻ سُنَّتِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم آهي ۞ اسان جا پيارا آقا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم ڪثرت سان دعائون گهرندا هئا ۞ ڪجھ مُحَدّث سڳورن سرڪارِ عالي وقار، مڪي مدني تاجدار صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي مبارڪ دُعائن جي حوالي سان پورا پورا ڪتاب لکيا آهن، مثال طور ماني کائڻ جي دُعا، پاڻي پيئڻ جي دُعا، سمهڻ وقت جي دُعا، ننڊ مان جاڳڻ وقت پڙهڻ جي دُعا، کير پيئڻ جي دُعا، ڪپڙو پائڻ جي دُعا. غرض اسان جا پيارا آقا، مڪي مدني مصطفيٰ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم روزه مره جي ڪمن ڪان پهريان به دُعائون پڙهندا هئا ۞ پاڻ ڪريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم هي دعا گهرندا ها:[3]

رَبَّنَاۤ اٰتِنَا فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً وَّ فِی الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّ قِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿۲۰۱﴾
(پاره:2،سورة البقرة:202)

ترجمو ڪنزُ العرفان: اي ربّ اسان جا! اسان کي دنيا ۾ به ڀلائي ڏي ۽ اسان کي آخرت ۾ به ڀلائي ڏي.

---

[1] ... مشكاة الصابيح، ختايب الايمان، باب الاعتصام بالكتاب والسنة، الفصل الثانى، ۵۵/۱، حدیث: ۱۷۵
[2] ... مسند ابی یعلی، جلد:2، صفحه:123، حديث:1812ـ343
[3] ... بخاری، كتاب:الدعوات، صفحه:1574، حديث:6389ـ

روز مره جون دُعائون سکڻ جي لاءِ مدني پنج سوره، صفحي: 182 کان 227. پڙهو، مختلف سنّتون سکڻ جي لاءِ اميرِ اهلسنّت دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَة جو 91 صفحات جو ڪتاب 550 سنّتون ۽ آداب خريد ڪيو ۽ پڙهو،

الله پاڪ اسان کي عمل جي توفيق عطا فرمائي

اٰمِين بِجَاهِ خَاتَمِ النَّبِيِّين صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب صَلَّى اللهُ عَلٰى مُحَمَّد

دعوتِ اسلامي جي هفتيوار سنتن ڀري

اِجتِماع ۾ پڙهيا ويندڙ 6 درود شريف ۽ 2 دعائون

﴿1﴾ جمع جي رات جو دُرُود

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدِ نِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الْحَبِيْبِ الْعَالِي الْقَدْرِ الْعَظِيْمِ الْجَاهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ وَسَلِّمْ

بزرگن فرمايو تہ جيڪو شخص هر جمعرات (جمعہ ۽ خميس جي وچين رات) هن دُرُود شريف کي پابندي سان گهٽ ۾ گهٽ هڪ ڀيرو پڙهندو موت جي وقت سرڪار مدينہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي زيارت ڪندو ۽ قبر ۾ داخل ٿيڻ وقت بہ ايستائين هو ڏسندو تہ سرڪار مدينہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ ان کي پنهنجي هٿن سان قبر ۾ داخل ڪري رهيا آهن.[1]

﴿2﴾ سمورا گُناه مُعاف

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِهٖ وَسَلِّمْ

حضرتِ سَيِّدُنا انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کان روايت آهي تہ تاجدارِ مدينه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جن فرمايو: جيڪو شَخص هي دُرُود شريف پڙهي جيڪڏهن بيٺل هو تو ويهڻ کان پهريان ۽ ويٺل هو تہ بيهڻ کان پهريان، ان جا گناهہ معاف ڪيا ويندا.[2]

﴿3﴾ رَحمت جا ستر دروازا

صَلَّى اللّٰهُ عَلٰى مُحَمَّدٍ

---

1 افضل الصلوات على سيد السادات، الصلاة السادسة والخمسون، ص151ملخصًا

2 افضل الصلوات على سيد السادات، الصلاة الحادية عشرة، ص 65

جيڪو هي دُرُود شريف پڙهندو آهي ان تي رحمت جا ستر دروازا کوليا ويندا آهن.[1]

﴿4﴾ڇهه لک دُرُودشريفن جو ثواب

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَدَدَ مَا فِيْ عِلْمِ اللّٰهِ صَلَاةً دَآئِمَةً بِدَوَامِ مُلْكِ اللّٰهِ

حضرت اَحمد صاوِي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه ڪِن بُزرگن کان نقل ڪن ٿا هن دُرُود شريف کي هڪ ڀيرو پڙهڻ سان ڇهه لک دُرُودشريف پڙهڻ جو ثواب حاصل ٿيندو آهي.[2]

﴿5﴾قُربِ مُصطفٰي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ كَمَا تُحِبُّ وَتَرْضٰى لَهٗ

هڪ ڏينهن هڪ شَخص آيو تہ حُضُورِ اَنور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ کيس پنهنجي ۽ صِدّيقِ اڪبر رَضِیَ اللهُ عَنْهُ جي وچ ۾ ويهاريو، انهيءَ تي صَحابَہ ڪرام رَضِیَ اللهُ عَنْهُم کي تَعَجُّب ٿيو تہ اهڙي مرتبي وارو شخص ڪير آهي جڏهن اهو هليو ويو تہ سرڪار مدينہ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جن فرمايو: هو جڏهن مون تي دُرُودِ پاڪ پڙهندو آهي تہ هيئن پڙهندو آهي.[3]

﴿6﴾دُرُود شَفَاعت

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّاَنْزِلْهُ الْمَقْعَدَ الْمُقَرَّبَ عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

شافع امم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جن جو فرمان معظم آهي : جيڪو شخص هي درود پاڪ پڙهي ان جي لاءِ منهنجي شفاعت واجب ٿي ويندي آهي.[4]

1... القول البديع، الباب الثانی، ص277

2... افضل الصلوات على سيد السادات، الصلاة الثانية والخمسون، ص149

3... القول البديع، الباب الاول، ص3125

4... الترغيب والترهيب، ج 2، ص 329، حديث 31

﴿1﴾ هڪ هزار ڏينهن جون نيڪيون

جَزَى اللّٰهُ عَنَّا مُحَمَّدًا مَا هُوَ اَهْلُهٗ

حضرتِ سَيِّدُنا ابنِ عباس رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمَا کان رِوايت آهي تہ سرڪارِ مدينہ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جن فرمايو: هي درود شريف پڙهڻ واري جي لاءِ ستر فرشتا هڪ هزار ڏينهن تائين نيڪيون لکندا آهن.[1]

﴿2﴾ ڄڻ شبِ قدر حاصل ڪري ورتي

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الْحَلِيْمُ الْكَرِيْمُ ، سُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ السَّمٰوٰتِ السَّبْعِ وَرَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ

(خداءِ حليم و ڪريم کان سواءِ ڪوئي عبادت جي لائق ناهي، الله عَزَّوَجَلَّ پاڪ آهي جيڪو ستن آسمانن ۽ عرشِ عظيم جو پروردگار آهي)

فرمانِ مصطفيٰ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ: جنهن هن دُعا کي ٽي ڀيرا پڙهيو ڄڻ ان شبِ قدر کي حاصل ڪري ورتو.[2]

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللّٰهُ عَلٰى مُحَمَّد

---

1 ... مجمع الزوائد،کتاب الادعية،باب فی کيفية الصلاة...الخ،254/10،حديث:17305

2 ... ابنِ عساکر ج 19، ص 155، حديث 4455